

SPORDI KAITSTUS

ILONA KIVISIK

SISSEJUHATUS

Sporti tunnustatakse kui sotsiaal-kultuurilist tegevust, mis ausa harrastamise korral rikastab ühiskonda ja arendab rahvastevahelist sõprust. Oma olemuselt on sport ühiskondlik kokkulepe, kus nähakse spordi positiivset mõju inimeste tervisele, arengule ja kogukondade ühendamisele, mille eest kannavad vastutust spordiorganisatsioonid ja kõik isiklikult spordis osalejad. Sporti tunnustatakse ka tegevusena, mis ausa mängu korral pakub isikule võimaluse eneseteadvuse arendamiseks, eneseväljenduseks ja eneseteostuseks, isiklikeks saavutusteks, oskuste omandamiseks ja võimekuse näitamiseks ning sotsiaalseks suhtlemiseks, naudinguks, terve olemiseks ja üldiseks heaoluks. Sport oma rohkete vabatahtlikult tegutsevate klubide ja spordiorganisatsioonidega soodustab ühiskonnas osalemist ja vastutust ühiskonna ees.

Spordi määratleb Euroopa spordi harta (2021) kui kõiki organiseeritud või organiseerimata füüsilise tegevuse viise, mille eesmärk on säilitada või parandada kehalist vormi ja vaimset heaolu, luua sotsiaalseid suhteid või saavutada tulemusi kõigil võistluste tasandil.

Spordieetika on Euroopa spordi harta järgi inimeste käitumist positiivselt suunav kontseptsioon. Seda määratletakse mõtteviisina, mitte ainult tegutsemisviisina. Spordieetika toetab ausat sporti, võrdsust, pühendumust, julgust, meeskonnavaimu, reeglite ja seaduste järgimist, austavat suhtumist keskkonda, enese ja teiste austamist ning kogukonnavaimu, sallivust ja solidaarsust. See hõlmab ka inimõiguste austamist spordis.

Spordi kaitstus (*sport integrity*) hõlmab isikliku turvalisuse, võistluste aususe (ausa mängu) ja organisatsioonikäitumise eetilise komponendi. Spordi kaitstust ohustab kriminaalne käitumine, nagu korruptsioon, pettus ja sund, ning õigusnormide ja distsiplinaareeskirjade rikkumine ja ebaeetiline käitumine.

Ausa mäng (*fair play*) on palju enam kui reeglite järgi mängimine. See hõlmab sõpruse, teiste austamise ja ühtekuuluvustunde kontseptsioone. Ausa mängu põhimõte välistab pettuse, alatute või kahtlaste (ehkki mitte reeglitevastaste) võtete kasutamise, kokkuleppemängu ja dopingut, aga ka vägivalda (nii füüsilise kui ka verbaalse), laste, noorte ja naiste seksuaalse ahistamise ning väärkohtlemise, noorte sportlastega kauplemise, diskrimineerimise, ärakasutamise, ebavõrdsed võimalused, ülemäärase ärihuvidele allutamise ja korruptsiooni.

Spordi eesmärk on säilitada või parandada kehalist vormi ja vaimset heaolu

Spordieetika toetab ausat sporti, võrdsust, pühendumust, julgust, meeskonnavaimu, reeglite ja seaduste järgimist, austavat suhtumist keskkonda, enese ja teiste austamist ning kogukonnavaimu, sallivust ja solidaarsust

Spordi kaitstust ohustab kriminaalne käitumine, nagu korruptsioon, pettus ja sund, ning õigusnormide ja distsiplinaareeskirjade rikkumine ja ebaeetiline käitumine

NB!**SPORTI JA SPORDIPOLIITIKAT REGULEERIVAD ÕIGUSAKTID, STRATEEGIADOKUMENDID JA JUHENDMATERJALID**

Eesti spordipoliitika põhialused aastani 2030 (edaspidi Sport 2030) määratleb Eesti liikumise ja spordi väärtused järgmiselt:

- 1) **aus mäng** – sport toimib kehtestatud reeglite ja kokkulepete põhjal, eeldab väärikust nii võites kui ka kaotades, arendab meeskonnavaimu ja solidaarsust;
- 2) **ühtekuuluvus** – sport ühendab inimesi ja organisatsioone; spordiliikumisest, sealhulgas olümpialiikumisest osavõtt eeldab ja tugevdab inimestevahelist suhtlemist ning solidaarsus- ja ühtekuuluvustunnet;
- 3) **kaasamine ja avatus** – spordiorganisatsioonid järgivad demokraatlikke põhimõtteid ja head juhtimistava, tegutsevad läbipaistvalt ja arusaadavalt, välistavad diskrimineerimise, tagavad huvigruppide ja sidusrühmade võrdse kohtlemise, edendavad vabatahtlikkust ning kasvatavad sallivust ja kodanikuaktiivsust;
- 4) **tervislik ja aktiivne elu** – liikumisel ja spordil on tervist tugevdav ning elanikkonna elujõudu kasvatav roll;
- 5) **elukestev enesearendamine** – sport kujundab kehalise tegevuse oskusi ja harjumusi, väärtustab nii vaimset kui ka kehalist haritust, kasvatab enesearendamisoskust ja valmisolekut elus toimetulemiseks;
- 6) **vastutus** – spordiliikumises osalejad vastutavad sporditegevuse tulemusliku toimimise eest ning koostöös kohalike omavalitsuste ja riiklike institutsioonidega nii pealtvaatajate kui ka keskkonna turvalisuse eest.

Sport 2030 ühe prioriteetse arengusuunana määratletakse liikumine ja sport kui **vaimsure, sidususe ja positiivsete väärtushinnangute kandja**. Seda arengusuunda kirjeldab Sport 2030 järgmiselt:

- Sportimine eeldab **kokkulepitud reeglite täitmist, lugupidamist kaaslaste ja konkurentide suhtes, oskust ausalt võita ja väärikalt kaotada**. Lugupeetamine konkurentide suhtes loob ühiskonnas aluse positiivsete väärtushinnangute kujunemisele. Sport on tõhus kasvatus- ja kaasamisvahend, mille mõjul saab laiendada ühistegevust ja ühiskonna lõimumist.
- **Olümpismi, spordikultuuri ja -eetika põhimõtteid tutvustatakse ja õpetatakse koolides ning spordiklubides õppe- ja treeninguprotsessi lahutamatu osana**. Spordiajaloo pärandit ja spordisangarite eeskuju rakendatakse sportlike väärtuste ja spordikultuuri propageerimisel.
- Spordi korraldamisel **pakutakse tegevusi, mis on kõigile avatud ja atraktiivsed ning aitavad luua kontakte olenemata inimeste sotsiaalsest taustast, vanusest, soost, rahvusest ning kehalisest ja vaimsest võimekusest**.
- Spordikultuuris on **oluline roll vabatahtlikul tegevusel**. Vabatahtlike paremaks kaasamiseks luuakse nende koolituse, motiveerimise ja tunnustamise süsteem.
- Pööratakse enam **tähelepanu spordivõistluste pealtvaatajate identiteedi, ühtekuuluvustunde ja käitumiskultuuri edendamisele**.
- Soodustatakse **vähemuste ühiskonda sulandumist ja erivajadustega inimeste kaasamist** spordi mitmekülgsete võimaluste kaudu.
- Spordiideaalide, ausa konkurentsi ja spordi puhtuse ning turvalisuse ja ohutu keskkonna nimel **võideldakse kompromissitult dopingu kasutamise, sporditulemustega manipuleerimise ja pealtvaatajate vägivaldse käitumise vastu**, täites vastavaid rahvusvahelisi kokkuleppeid, täiendades riigisisest õiguslikku regulatsiooni ja edendades koostööd riigi sees ning riikide vahel.
- Lastele ja noortele tagatakse sportimiseks **eakohased ning turvalised olud**.
- Spordi korraldamisel ning sporditaristu rajamisel ja ajakohastamisel järgitakse **keskkonnasäästlikkuse põhimõtteid**.
- Spordiorganisatsioonides järgitakse **hea juhtimistava reegleid**.

Sport 2030 ühe prioriteetse arengusuunana määratletakse liikumine ja sport kui vaimsure, sidususe ja positiivsete väärtushinnangute kandja

Spordiseaduse § 2 järgi korraldavad ja edendavad sporti kogu rahva kehalise ja vaimse vormi, sportliku eluviisi, samuti noorte sportliku eneseteostuse eesmärgil riik, kohaliku omavalitsuse üksused ja spordiorganisatsioonid. Sama seaduse § 6 järgi on **treener kohustatud** tagama sportliku treeningu aluspõhimõtete järgimise ja ohutuse ning jälgima treeningkoormuse vastavust juhendatavate tervislikule seisundile.

Eesti spordi harta (ESH) 2023 on spordiliikumise kui terviksüsteemi käsituste, **väärtuste**, eesmärkide, korralduse ning arengu põhimõtete kogum. Sport ilma **väärtuspõhisuse** ning jagatud arusaamadeta ei saa toimida avalikes huvides.

ESH eesmärk on olla spordi- ja kehakultuuripoliitika ühiseks arusaamade ja väärtuste väljendamise ja neist juhindumise alusdokumendiks.

Euroopa spordi harta 2021 eesmärk on anda valitsustele juhiseid, mille järgi kujundada ja rakendada spordi õiguslikke ja poliitilisi raamistikke, mis toetavad spordi mitmekülgset individuaalset ja ühiskondlikku kasulikkust, eriti tervisele, kaasatusele ja haridusele, ning austavad ja edendavad Euroopa Nõukogu standardites sätestatud inimõiguste, demokraatia ja õigusriigi väärtusi.

Harta rõhutab, et selle eesmärgi saavutamiseks tuleb valitsustel tagada noortele kehaline kasvatus ja võimalus oma füüsilist vormi arendada ning kõigile spordis osalejatele turvaline spordikeskkond. Lisaks rõhutatakse vajadust tagada, et sporti arendataks kaasavalt, spordi kaasavat arendamist regulaarselt hinnataks ja jälgitaks ning spordis osalejatel oleks võimalus arendada end eetilises ja õiglases keskkonnas, kus kõikide inimõigused on kaitstud.

Hartas on defineeritud **spordieetika kui mõtteviis, mis ei näe spordis kohta sellistele negatiivsetele käitumistele nagu dopingu kasutamine, toidulisandite kuritarvitamine, vägivaltsus (nii füüsiline kui ka verbaalne vägivald), seksuaalne ahistamine ja väärkohtlemine, noorte sportlastega kauplemine ning diskrimineerimine.**

Euroopa Olümpiakomitee spordieetika kodeks toob välja valitsuse, organisatsiooni ja ka üksikisiku kohustused spordieetika raamistikus ja kontekstis. Kehtestatud dokument kohustab organisatsioone välja töötama juhised selle kohta, mida peetakse eetiliseks ja ebaetiliseks.

Dopingu kasutamine spordis on üks peamisi eetikaküsimusi. Sportlased, kes kasutavad keelatud aineid või ebaausaid meetodeid, et parandada oma füüsilist või vaimset sooritusvõimet, rikuvad spordi aususe ja võrdsete võimaluste põhimõtteid ning seavad tõsiselt ohtu oma tervisele.

Spordis esineb üha enam ka **spordivõistlustega manipuleerimist** ja **finantspettusi** (maksudest kõrvale hoidmist, altkäemaksu võtmist jms), mis on samuti ebaetiline. See kõik mõjutab spordi ausust ja usaldusväarsust ning kahjustab spordi mainet. Ausa mängu põhimõtteid eiratakse, kui spordis osalejad (sh sportlased, treenerid või teised spordiga seotud isikud) rikuvad teadlikult spordis kehtestatud reegleid või petavad või manipuleerivad võistlustulemusi. Selliste rikkumiste korral tuleb nad distsiplinaarkorras ja raskematel juhtumitel kriminaalkorras vastutusele võtta.

Rahvusvahelised ja riigisisised õigusaktid ja poliitilised suunad ning organisatsioonisisised **käitumisjuhised** (reeglid, kodukorrad jm) seavad piirid, milline käitumine on spordikeskkonnas lubatud ja milline mitte. Kehtestatud juhised peavad olema kooskõlas sporti reguleerivate õigusaktide ja poliitiliste suundadega.

Juhised on suunatud:

- töötajatele (sh treenerid, tugipersonal);
- treenitavatele (sh lapsed ja noored);
- lastevanematele;
- kõigile muudele spordis osalejatele, sh fännidele.

NB!

Treener on kohustatud tagama sportliku treeningu aluspõhimõtete järgimise ja ohutuse ning jälgima treeningkoormuse vastavust juhendatavate tervislikule seisundile

Spordieetika on mõtteviis, mis ei näe spordis kohta sellistele negatiivsetele käitumistele nagu dopingu kasutamine, toidulisandite kuritarvitamine, vägivaltsus (nii füüsiline kui ka verbaalne vägivald), seksuaalne ahistamine ja väärkohtlemine, noorte sportlastega kauplemine ning diskrimineerimine

Juhised on suunatud töötajatele (sh treenerid, tugipersonal), treenitavatele (sh lapsed ja noored), lastevanematele, kõigile muudele spordis osalejatele, sh fännidele

NB!

Juhistes lähtutakse ausa mängu põhimõtetest ja spordieetikast, sh treenitavate õigusest treenida avatud, lugupidavas, turvalisust ja heaolu tagavas keskkonnas

On äärmiselt oluline, et asjasse puutuvad isikud oleksid kehtestatud kodukorraga tutvunud ja kinnitanud kirjapandud reeglite järgimist oma allkirjaga

§ 24 keelab laste väärkohtlemise, sh lapse hooletusse jätmise ning vaimse, emotsionaalse, kehalise ja seksuaalse väärkohtlemise, samuti lapse alavääristamise, hirmutamise ja kehalise või mis tahes muul viisil karistamise, mis ohustab tema vaimset, emotsionaalset või füüsilist tervist

Treeneril on seadusjärgne kohustus arvestada, et lapse/noore heaolu oleks tagatud

Abivajav laps on seaduse järgi laps, kelle heaolu on ohus, kelle puhul on tekkinud lapse õigusi rikkuva olukorra kahtlus või kes ohustab oma käitumisega enda või teiste isikute heaolu

Juhistes lähtutakse:

- ausa mängu põhimõtetest;
- spordieetikast, sh treenitavate õigusest treenida avatud, lugupidavas, turvalisust ja heaolu tagavas keskkonnas.

Eesti Antidopingu ja Spordieetika Sihtasutus (EADSE) on koostanud spordis osalejatele *väärkohtlemise ennetamise näidiskodukorra* (käitumisjuhised), mille rakendamine spordiorganisatsioonis aitab senisest tõhusamalt ennetada spordis vägivalda ja väärkohtlemist. Näidiskodukorra loomisel võeti arvesse spordiregulatsioonides kehtestatud nõudeid ja soovitusi ning rahvusvahelist ja Eesti-sisest praktikat. Kuna spordi osapooled on erinevad (treener või muu spordipersonal, treenitav/sportlane, lapsevanem), on äärmiselt oluline, et asjasse puutuvad isikud oleksid kehtestatud kodukorraga tutvunud ja kinnitanud kirjapandud reeglite järgimist oma allkirjaga. Alaealiste treenitavate eest kirjutab alla lapsevanem või eestkostja. Kodukord peaks olema spordiorganisatsiooni poolt sõlmitavate lepingute (tööleping, teenusleping vms) lahutamatu osa. Siin on oluline roll treeneril, kes peab viima kodukorras kehtestatud reeglid treenitavate ja nende vanemateni. Nii tuleks iga hooaja alguses rääkida treenitavate ja nende vanematega läbi, milline käitumine on lubatud ja milline mitte.

LASTEKAITSESEADUSE TÄHTSUS TREENERI TÖÖS

Lastekaitseeaduse eesmärk on kaitsta lapsi ja noori, et nad saaksid kasvada turvalises ja toetavas keskkonnas. Treenerid puutuvad oma töös reeglina kokku laste ja noortega, nii et seaduse § 18 lg 2 järgi **on treener lapsega töötav isik**, kellena töötamisele seab seadus omad piirangud (näiteks ei tohi lastega töötada teatavate kuritegude eest karistatud isikud) ja kellele seadus kehtestab kindlad kohustused, muu hulgas kohustuse selgitada lapsele, kuidas hoida oma tervist ning vähendada riske ja ennetada ohtu. Seaduse § 24 keelab laste väärkohtlemise, sealhulgas lapse hooletusse jätmise ning vaimse, emotsionaalse, kehalise ja seksuaalse väärkohtlemise. Keelatud on ka lapse alavääristamine, hirmutamine ja kehaline või mis tahes muul viisil karistamine, mis ohustab tema vaimset, emotsionaalset või füüsilist tervist.

Seaduse § 4 määratleb lapse heaolu lapse arengut toetava seisundina, milles lapse füüsilised, tervislikud, psühholoogilised, emotsionaalsed, sotsiaalsed, kognitiivsed, hariduslikud ja majanduslikud vajadused on rahuldatud. Siit ka **treeneri seadusjärgne kohustus** treeningute planeerimisel ja läbiviimisel arvestada, et lapse/noore heaolu oleks tagatud. Oluline on mõista, et lapse heaolu võib olla ohus ka väljaspool treeningukeskkonda, näiteks kodus või koolis. Sellisel juhul võib treener osutada oluliseks võtmeisikuks abivajavast või hädaohus olevast lapsest teada andmisel. Teavitamise kohustust reguleerivad seaduse § 27, mis kohustab kõiki, kellel on teavet abivajavast lapsest, viivitamatult teatama temast kas kohaliku omavalitsuse lastekaitsetöötajale või helistades lasteabi telefoninumbril 116111, ja § 31, mis kohustab kõiki, kellel on teavet hädaohus olevast lapsest, viivitamata teatama temast hädaabi telefonil 112.

Abivajav laps on seaduse § 26 järgi laps, kelle heaolu on ohus või kelle puhul on tekkinud kahtlus tema väärkohtlemise, hooletusse jätmise või muu lapse õigusi rikkuva olukorra suhtes, ja laps, kelle käitumine ohustab tema enda või teiste isikute heaolu.

Lasteabi kodulehekül täpsustab, et laps vajab abi, kui:

- ✓ laps on hoolitsuseta (pesemata, söömata, puuduvad ilmastikule vastavad riided);
- ✓ laps on jäetud järelevalveta (nt väikelaps liigub kaubanduskeskuses ilma vanemata, laps on üksi kodus või hilja väljas);

- ✓ laps on koolis probleemidesse sattunud ja perel on keeruline temaga toime tulla;
- ✓ erivajadusega laps pole abi saanud;
- ✓ lapse käitumine on muutunud või tal on raske oma tunnetega toime tulla;
- ✓ laps on kogunud halba kohtlemist (mõnitamist, kiusamist, alandamist, löömist, tõukamist);
- ✓ laps tarvitab sõltuvusaineid;
- ✓ lapse kehal on märke vägivallast;
- ✓ laps on mõelnud suitsiidimõtteid või teeb endale tahtlikult viga.

Hädaohus olev laps on seaduse § 30 järgi laps, kes on oma elu või tervist ohustavas olukorras, ja laps, kelle käitumine ohustab tema enda või teiste isikute elu või tervist.

Lasteabi kodulehekülg täpsustab, et laps on hädaohus, kui:

- ✓ väikelaps on jäetud järelevalveta;
- ✓ laps on kodust ära jooksnud;
- ✓ laps on pannud toime õigusrikkumise;
- ✓ alaealine on alkoholi- või narkojoobes;
- ✓ laps on tugevalt alatoitunud;
- ✓ laps on vägivalla ohver;
- ✓ laps on ennast tahtlikult vigastanud või kahjustanud;
- ✓ laps tahab endalt elu võtta või mõtleb sellele pidevalt.

Lapse õiguste ja heaolu tagamiseks tuleb ennetada riske, mis ohustavad lapse heaolu ja arengut (§ 6). Last puudutavate otsuste tegemisel on äärmiselt oluline lähtuda lapse huvidest (§ 21). See tähendab, et tuleb välja selgitada kõik lapse olukorra ja isikuga seotud asjaolud, mida on vaja teada, et hinnata otsuse mõju lapse õigustele ja heaolule, ning laps/noor tuleb kaasata teda puudutavate otsuste tegemisse ning küsida tema arvamust. **Treener saab** iga hooaja alguses luua või üle korrata **ühised reeglid**, kaasates nende loomisse või meelde tuletamisse treenitavad (lapsed/noored) ja nende vanemad. Reeglite loomine ja avatud suhtlus **kaitseb treenerit võimalike ebameeldivate konfliktide eest**. Perspektiivis peaks iga organisatsioon koostama endale väärtkohtlemist ennetavad käitumisjuhised, kuid kuni seda tehtud ei ole, tuleb treeneril enda kaitseks need juhised ise luua.

EOK TREENERITE EETIKAKOODEKS

Treener juhendub oma töös **EOK treenerite eetikakoodeksist** (2019), mis kehtib kõikide Eestis tegutsevate treenerite suhtes. Koodeksit järgides tagab treener enda professionaalse, ausa ja vastutustundliku käitumise, mis omakorda aitab tagada treenitava heaolu.

Koodeksis toodud treenerite käitumise üldreeglid näevad muu hulgas ette, et

- treener peab austama inimõigusi, mis tähendab, et kõigil treenitavatel on võrdsed õigused ja treenitavaid ei tohi diskrimineerida soo, rassi, seksuaalse sättumuse / identiteedi, keele, usutunnistuse, poliitiliste või muude vaadete, rahvusliku või sotsiaalse kuuluvuse, rahvusvähemusse kuuluvuse, sünnipära või muu ühiskondliku seisundi tõttu;
- treener peab austama kõigi treenitavate eneseväärikust, tunnustama igapäev panust ning õigust olla sõnaliselt, füüsiliselt ja seksuaalselt ahistamata ning ära kasutamata;
- treener peab käituma korrektselt ning olema kõigile eeskujuks.

NB!

Abivajavast lapsest peab viivitamatult teatama lastekaitsetöötajale või lasteabi telefonil 116111 ja hädaohus olevast lapsest hädaabi telefonil 112

Hädaohus olev laps on seaduse järgi laps, kes on oma elu või tervist ohustavas olukorras, ja laps, kelle käitumine ohustab tema enda või teiste isikute elu või tervist

Treener saab iga hooaja alguses luua või üle korrata ühised reeglid, kaasates nende loomisse või meelde tuletamisse treenitavad (lapsed/noored) ja nende vanemad. Reeglite loomine ja avatud suhtlus kaitseb treenerit võimalike ebameeldivate konfliktide eest

NB!

Nõuded treeneri tööks on kõrged, lisaks kutseoskustele peab treener end järjepidevalt edasi arendama, jagades saadud teadmisi ja oskusi ning olles välimuiselt ja käitumiselt alati korrektne

Treenerite eetikakoodeksi järgi tuleb treeneril tagada ka treenitavate heaolu

Treeneril on kohustus tunnustada kõigi treenitavate õigust püüelda oma võimete realiseerimise poole, ja seda ka siis, kui selleks tuleb kaasata teine treener

Treener peab tundma ja austama võistlusreeglistikku ning ei tohi avalikult ega varjatult muuta tema hoolde usaldatud sportlase treeninguplaane

Treener peab looma hea koostöö kõigi isikute ja institutsioonidega, kellest võib sõltuda tema treenitavate areng

Treenerite eksimusi eetikakoodeksi suhtes käsitatakse treeneri kutsenõuete rikkumisena

Nõuded treeneri tööks on kõrged. Lisaks **nõutavate kutseoskuste omamisele** peab treener mõistma nende arendamise tähtsust ning end järjepidevalt edasi arendama, jagades saadud teadmisi ja oskusi ning olles välimuiselt ja käitumiselt alati korrektne. Treener peab oma töös **juhtima dopingut ja keelatud meetodite kasutamise vastast ennetustegevust** ning selgitama treenitavatele järjekindlalt **dopinguvastaste ja keelatud meetodite kahjulikku mõju**.

Treenerite eetikakoodeksi järgi tuleb **treeneril tagada ka treenitavate heaolu**. See tähendab, et treeneri ülesanne on juhtida ja mõjutada treenitavate sportlikku käitumist ja sooritust ning samas julgustada neid iseseisvalt otsustama ja oma otsuste, käitumise ja soorituse eest vastutama. **Treener peab tagama sportimistingimuste sobivuse ja ohutuse** ning arvestama treenitavate ea, võimete ja oskustega. Eriti tähelepanelikult peab treener seda jälgima noorte ja algajate puhul. Samuti on treeneril **kohustus tunnustada kõigi treenitavate õigust püüelda oma võimete realiseerimise poole**, ja seda ka siis, kui selleks tuleb kaasata teine treener.

Huvide konflikti vältimine tähendab treeneri töös seda, et a) tuleb austada kohtunikke ja tunnustada nende osa võistluste õiglasel ja määrustepärasel läbiviimisel; b) **treener peab tundma ja austama võistlusreeglistikku**, selle sisu ja mõtet nii treeningutel kui võistlustel, et tagada kõikidele sportlastele võrdsed võimalused ja võistlustingimused; ning c) koondise **treener ei tohi avalikult ega varjatult muuta** tema hoolde usaldatud sportlase treeninguplaane ega sundida peale oma treeningumetoodikat, kaasamata sportlase senist treenerit.

Eetikakoodeks reguleerib mitte ainult treeneri käitumist, vaid ka tema suhtlemist. Oma töös **peab treener looma hea koostöö kõigi isikute ja institutsioonidega, kellest võib sõltuda tema treenitavate areng**, sealhulgas teiste treenerite, sporditeadlaste, arstide, oma spordialaliidu ja teiste spordiorganisatsioonidega. Lisaks peab treener tunnustama, et kõigil treeneritel on võrdne õigus oodata oma treenitavatelt reeglitepärases võistluses edu. Märkused, soovitusel ja kriitika tuleb esitada otse vastavale inimesele ja nendest tuleb rääkida omavahel, mitte avalikult.

Treenerite eksimusi eetikakoodeksi suhtes käsitatakse treeneri kutsenõuete rikkumisena.

TREENERI EETILINE KÄITUMINE

Järgnevalt esitame näiteid treeneri eetilise ja ebaeetilise käitumise kohta.

Eetiline ei ole treeneri ja sportlase/treenitava vaheline flirtimine ega ka liigne eraelu puudutavate küsimuste esitamine. Samuti on ebaeetiline treeneri ebavajalik ja kohatu füüsiline kontakt treenitavaga. Seejuures tuleb arvestada, et spordis on füüsiline kontakt tihti peale vältimatu, näiteks julgustamisel või tehnilise elemendi õpetamisel. Arusaamatuste ärahoidmiseks on oluline, et kõik osapooled teaksid enne füüsilise kontakti loomist, miks, millistel juhtudel ja tingimustel on see aktsepteeritav ja millistel mitte. Treeneril tuleb üldjuhul vältida üksühele kohtumisi alaealiste treenitavatega. Näiteks tuleks arenguvestlusi läbi viia avalikes ruumides ning sellest tuleks eelnevalt teavitada lapsevanemaid ja spordiorganisatsiooni juhtkonda. Kui kerkib vajadus sõidutada sportlast/treenitavat treeneri isikliku autoga, tuleb selleks eelnevalt küsida nõusolek lapsevanemalt ja vajadusel teavitada sellest spordiorganisatsiooni juhtkonda.

Kõigi osapoolte omavaheline suhtlemine ja käitumine peab olema **lugupidav**. Vastaspoole alandamine, ähvardamine, rassistik/diskrimineeriv kõnesteil ei ole spordi kultuuriruumis lubatud. Sport peab olema avatud ja kaasav, olenemata spordis osaleja rassist, soost ja seksuaalsest orientatsioonist. Spordis on lubamatu rassism, seksism ja muud diskrimineerimise vormid. Spordis tuleb ennetada ka ebasobivate postituste tegemist ja solvavate kommentaaride avaldamist või privaatsuse teabe lekitamist sotsiaalmeedias või muudes meediaväljaannetes, sest see

võib kannatanule kaasa tuua pikaajalisi psühholoogilisi kahjustusi. Selliste olukordade vältimiseks tuleb eelnevalt kokku leppida reeglid ja kui treenitava kohta käivat infot või treenitava pilti soovitakse avalikult jagada, tuleb selleks saada tema (või alaealise puhul tema vanema või eestkostja) nõusolek.

Lubamatud on seksuaalse alatooniga naljad, seksuaalne väärkohtlemine, ahistamine, mitmetähenduslikud naljad või märkused seksuaalse orientatsiooni kohta ning selleteemalised postitused sotsiaalmeedias. Eestis kehtiva seaduse järgi on seksuaalse enesemääramise eapiir 16 aastat. Kui süüdlane kasutab ära kannatanu sõltuvust temast või kuritarvitab saavutatud usaldust ja/või mõjuvõimu, on seksuaalse enesemääramise eapiir 18 eluaastat. Suhted kuni viieaastase vanusevahega varateismeliste (14–15 a) ja noorte täiskasvanute vahel on lubatud, kui need on vabatahtlikud ja ei kujuta noortele ohtu. Täiskasvanu ei tohi astuda seksuaalsuhtesse alla 18-aastase noorega, kui ta on noore pereliige või muu usaldusisik, näiteks õpetaja või treener. See keeld kehtib selleks, et lapsi ja noori kahjulike suhete eest kaitsta. Olgu siinkohal öeldud, et treeneri ja treenitava suhet käsitatakse usaldus- ja võimusuhtena.

Treenerid, sportlased/treenitavad või muu spordipersonal, fännid jt, kes käituvad spordis (treeningul, mängus, võistlustel) lugupidamatult, ahistavalt ja/või vägivaldselt, rikuvad sellega ausa spordi põhimõtteid. Selline käitumine õhustab teiste spordis osalejate turvatunnet, mille eest tuleb rikkujat võtta vastutusele.

UIMASTIVABA KESKKOND

Treenerite eetikakoodeksi järgi peab treener austama treeneri ametiväärikust ning olema alati välimuselt ja käitumiselt korrektne. On ette tulnud juhtumeid, mil treener või muu spordipersonal on olnud töökohustuste täitmisel (treeningul/võistlustel/laagris) ebakaines või muus ebaadekvaatses olekus. Eestis reguleerivad neid valdkondi alkoholiseadus, tubakaseadus ning narkootikumide ja psühhotroopsete ainete seadus. Lisaks kehtivale seadusandlusele on võimalik seada neis valdkondades keelde, piiranguid või sanktsioone ka organisatsioonisiseste reeglitega. Treeneri kohustus on kanda ja treenitavatele edasi anda väärtusi, mis toetavad treenimist uimastivabas keskkonnas.

TREENERI ROLL VÄÄRKOHTLEMISE ENNETAMISEL

Selleks, et treener ise väärkohtleja rolli ei satuks, tuleb järgida EOK treenerite eetikakoodeksit ning spordi hartades ja muudes spordiregulatsioonides kehtestatud nõudeid, soovitusi ja juhiseid. Spordisorganisatsiooni kehtestatud kodukord peaks reguleerima kõigi osapoolte omavahelist käitumist.

TREENERI KOHUSTUSED

- Treener teab, mis on väärkohtlemine.
- Treener teab, mida väärkohtlemise juhtumi avastamise korral teha.
- Treener järgib spordisorganisatsiooni kodukorda või koostab ise reeglid, mis määratlevad, milline käitumine on osapooltele lubatud ja milline keelatud.
- Treener on oma käitumisega eeskujuks ning viib eetikakoodeksis ja kodukorras sõnastatud mõtteviisi treenitavate ja nende vanemateni.

VÄÄRKOHTLEMISELE REAGEERIMINE

Väärkohtlemise juhtumitele mittereageerimist on põhjendatud erinevalt.

Põhjuseks on toodud muu hulgas:

- a) sport ongi selline;
- b) ta (väärkohtleja) ongi selline;
- c) see pole minu asi;
- d) nii on see kogu aeg olnud;

NB!

Eetiline ei ole treeneri ja sportlase/treenitava vaheline flirtimine ega ka liigne eraelu puudutavate küsimuste esitamine

Arusaamatuste ärahoidmiseks on oluline, et kõik osapooled teaksid enne füüsilise kontakti loomist, miks, millistel juhtudel ja tingimustel on see aktsepteeritav ja millistel mitte

Kõigi osapoolte omavaheline suhtlemine ja käitumine peab olema lugupidav

Sport peab olema avatud ja kaasav, olenemata spordis osaleja rassist, soost ja seksuaalsest orientatsioonist

Täiskasvanu ei tohi astuda seksuaalsuhtesse alla 18-aastase noorega, kui ta on noore pereliige või muu usaldusisik, näiteks õpetaja või treener

Selleks, et treener ise väärkohtleja rolli ei satuks, tuleb järgida EOK treenerite eetikakoodeksit ning spordi hartades ja muudes spordiregulatsioonides kehtestatud nõudeid, soovitusi ja juhiseid

NB!

Olenemata rikkumise ulatusest tuleb kõiki teateid, vihjeid ja kahtlustusi võtta äärmiselt tõsiselt ja nendele reageerida

Kui treener märkab või saab infot, et last/noort on väljaspool spordikeskkonda väärkoheldud, tuleb tal julgustada ohvrit juhtunust rääkima, teda tähelepanelikult kuulata, teda uskuda ning talle kinnitada, et ta pole juhtunus süüdi ja ärarääkimine ei too kaasa kiusamist vm väärkohtlemist

- e) kuidas ma lähen tema (väärkohtleja) peale kaebama?
- f) saan aru, et ta (väärkohtleja) ei käitu eetilisel, aga sellel treeneril on alati head tulemused;
- g) jne.

Olenemata rikkumise ulatusest tuleb kõiki teateid, vihjeid ja kahtlustusi võtta äärmiselt tõsiselt ja nendele reageerida. Näiteks kui treener näeb, et keegi spordis osaleja (nt teine treener) viib treenitavat igal õhtul trennist koju, tuleks teha kindlaks, kas lapsevanemad ja juhtkond on sellest olukorrast teadlikud. Hiljem võib selguda, et see teine treener on treenitavat seksuaalselt kuritarvitanud, ning reageerimata jätnud treener võib sellega osutada kaasosaliseks.

- Kui ohver/kannatanu teavitab juhtumist treenerit või spordiklubi/spordialaliidu töötajat, on viimased kohustatud edastama selle info klubi või liidu tegevjuhile.
- Kui kannatanu on täisealine ja ta on teavitanud juhtumist spordiklubi/spordialaliitu, tuleb julgustada teda seksuaalse väärkohtlemise või muu vägivald juhul pöörduma ka politseisse.
- Kui on alust arvata, et kannatanuks on treener või töötaja, tuleb sellest teavitada juhtkonda.

Alaealisest kannatanust teavitamisel tuleb välja selgitada:

- kas tema vanemad on juhtumist teadlikud;
- kas kannatanu on nõus, et lapsevanemad saaksid sellest teada, või ta mingil põhjusel seda ei soovi;
- kui on kahtlus, et väärkohtleja on lapsevanem, tuleb spordiklubil/spordialaliidul last aidata ja pöörduda juhtumi iseloomust lähtuvalt kas kohalikku omavalitsusse, lasteabisse (telefonil 116111) või politseisse.

Treener võib osutada väärkohtlemise juhtumise esimeseks kontaktisikuks ehk teisisõnu, kui last/noort on väärkoheldud väljaspool spordikeskkonda, võib treener seda esimesena märgata või saada selle kohta esimesena infot. Sellisel juhul **tuleb treeneril:**

- võtta aega kuulamiseks;
- julgustada ohvrit/kannatanut juhtunust oma sõnadega rääkima;
- kuulata tähelepanelikult ja kiita ohvrit loo rääkimise eest;
- öelda, et ta pole juhtunus süüdi;
- ohvrit/kannatanut uskuda (nt võib väärkohtleja olla talle tuttav inimene, treeningukaaslane, pereliige, naaber või sõber); võimalik, et ohver/kannatanu ise ei tajugi, et on ohver;
- anda teada, et ärarääkimine ei too kaasa kiusamist vm sedalaadi väärkohtlemist.

Kordamisküsimused:

1. Milline on treeneri roll ja vastutus turvalise spordikeskkonna loomisel?
2. Milliseid tegevusi ei peeta spordiringkonnas eetiliseks ja miks?
3. Miks jäetakse sageli väärkohtlemise juhtumitele reageerimata?
4. Mida tuleb silmas pidada alaealise ohvri juhtumist teavitamisel?

Lisalugemine:

Spordipersonali käitumisjuhend laste ja noorte väärkohtlemise ennetamiseks ja juhtumite lahendamiseks, Eesti Antidopingu ja Spordieetika SA

Toetavad materjalid spordi kaitstuse õppemooduli juurde: lastekaitseseadus, karistus-seadustik, spordiseadus, tsiviilseadustiku üldosa, Eesti dopinguvastased reeglid, EADSE käitumisjuhendid (väärkohtlemise ja kokkuleppemängude kohta), EADSE e-kursused, Spordikoolituse ja -Teabe Sihtasutuse väärkohtlemise teemaline õppevideo

Kasutatud kirjandus:

Euroopa Liidu Nõukogu ja nõukogus kokku tulnud liikmesriikide valitsuste esindajate resolutsioon Euroopa Liidu spordialase töökava kohta (1. jaanuar 2021 – 30. juuni 2024)

Spordiseadus

Eesti spordi harta

Euroopa spordi harta

EOK treenerite eetikakoodeks (2019)

Hea juhtimise tava spordiorganisatsioonis